

7. Ортега – и – Гасет, Размышления о технике// Вопросы философии, 1993, н.10, с.32-68, С.43

8. A se vedea: Ясперс Л. Современная техника // Новая технократическая волна на Западе, М. „Прогресс”, 1986, с.112-146, С.140; Ясперс К. Смысл и предназначение истории, М. Изд. Полит. лит., 1991,С.401

MORALITATEA IDEILOR ECONOMICO-FINANCIARE CREȘTINE

Dumitraș Tudor,
conf. univ., dr.

Legea morală constituie baza legitimității eticii. Ce este legea morală? Legea morală este norma care cere conceperea binelui și evitarea răului. Crearea binelui este o datorie a ființei umane. De unde vine această lege? Această lege își are geneza în cumula moralei religioase: „Nu fă altuia ce nu-ți dorești ție”. Cum se poate raporta această poziție la legea economiei de piață, în care fiecare este impus să se preocupe, în primul rând, de sine? Cum poate fi obținut profitul personal, rămânând bun cu toți, cum poți fi egoist și individualist, fără a afecta interesele altora (altuia)? Cum se poate corela unitatea corpului și sufletului cu legile economice și legile morale? Cum trebuie echilibrată unitatea corpului și a sufletului, ca realitate evidentă, cu unitatea legilor expuse mai sus? În baza cărei premise? Răspunsul poate fi doar unul - în baza naturii sociale a omului.

Cred că n-aș spune un neadevăr, dacă aș afirma că problema vieții economice este una principală, atât la nivel de individ, cât și la nivel de societate. În principiu, activitatea economică, de când e lumea, este una foarte importantă, deoarece omul, continuu, trebuie să-și caute surse de existență. Dacă nu are asigurată hrana, îmbrăcămintea, adăpostul – atunci omul este sortit pieirii. Aceste adevăruri sunt atât de banale, încât este de prisos rostirea lor. Și, totuși, semnificația lor este la fel de actuală ca și cu multe sute și mii de ani în urmă. Și mai interesantă este interpretarea acestor probleme economice prin prisma religiei creștine și a eticii. Interesul crește din mai multe motive. Unul constă în faptul că a vorbi despre corelația dintre „religia creștină”, pe de o parte, etică și economie, pe de altă parte, nu constituie o problemă atât de facilă. Dificultățile survin, mai întâi, din cauza că însuși creștinismul, ca religie, conține în sine câteva (trei) direcții (biserici) principale: ortodoxia, catolicismul și protestantismul. Modul în care este interpretat aspectul etic al vieții economice diferă în concepția acestor trei biserici. Diferă nivelul de implicare a lor în evaluarea etică a muncii, avuției, a banilor, a proprietății și a altor factori similari. Acest fapt este demonstrat de dezvoltarea istorică a economiei de piață din sec. XVII-XVIII până în zilele noastre. O altă problemă o constituie faptul

că, în însăși Sfânta Scriptură (Biblia), întâlnim afirmații care nu concordă întotdeauna. În al treilea rând, bisericile de azi, dorind să dea dovadă de contemporanietate, și se străduie să facă afirmații care, uneori, nu coincid cu conținutul Bibliei. În al patrulea rând, aceste afirmații contemporane de susținere a economiei de piață, a proprietății private, a egoismului economic contrazic logica biblică. Modernizarea conținerii teologice și clericale a eticii economice și a problemelor economice, în genere, este atât de vădită, încât teoreticienii acestor biserici (teologii), dacă nu indică direct neimplicarea în viața economică și în aspectele ei etice de către bisericile surori, atunci, cu certitudine, caută, în fel și chip, să demonstreze unitatea bisericii sale cu problema sus-numită și gradul înalt de implicare în miezul ei. În opinia celor care cunosc realitatea în plan istoric și mondial se consideră că biserica catolică și cea protestantă sunt active și mult avansate în această sferă, în timp ce biserica ortodoxă și ideologia ei etico-economică este considerată moderată sau chiar pasivă. În însuși interiorul spațiului creștin ortodox, se poate constata că situația pare a fi alta. Se observă o tendință (poate nu chiar în masă) de apropiere a reprezentanților lumii de afaceri de biserică. Liberalismul economic caută veșminte creștinești. Se are în vedere „moda” de a „merge” la biserică nu numai a celor credincioși, ci și a oamenilor de afaceri de mare calibru. Ce se întâmplă? Au devenit aceștia mai evlavioși? A ajuns cuvântul Domnului până la ei? Rămâne de văzut. Se știe că economia fără bani, fără finanțe nu poate exista și funcționa. Fără bani ea își pierde sensul. Se creează impresia că se caută să se acrediteze ideea că acest adevăr nu vine în contradicție nici cu ideologia creștină. Intens se caută „punți”, puncte de tangență între finanțe și religie. Un mijloc de colaborare, „o punte” de apropiere constă în înfăptuirea unor donații majore bisericilor și mănăstirilor din partea unor businessmen mari (uneori și a liderilor politici) și „iertarea” păcatelor acestora, ori chiar metamorfizarea lor în ctitori ai acestor biserici și mănăstiri (unii din ei fiind nu chiar „curați” în utilizarea mijloacelor de progres financiar).

Lozinca principală a zilei de azi este: proprietatea privată reflectă esența și corespunde naturii omului. Acceptarea, susținerea, promovarea proprietății private constituie colacul de salvare al societății contemporane. Proprietatea obștească este considerată străină și contrară ființei umane. Similare, astăzi, întâlnim pretutindeni și la persoane de diferite orientări politice. O bună parte dintre acestea pretind a fi credincioși creștini ortodocși. În plus, ei pot fi văzuți la TV împreună cu înalte fețe bisericești, și chiar adresându-și reciproc osanele. Nu rareori, în biserici, se țin molitve de sănătatea celor care fac donații bănești esențiale bisericilor și mănăstirilor. Apare întrebarea: cum se poate concilia, cum se poate uni învățătura evanghelică despre proprietate, bani, bogăție cu viața economică reală?

Biserica ortodoxă contemporană, nemaivorbind de cea catolică și protestantă, prin actele sale acceptate, caută să soluționeze cumva aceste contradicții, dar în ce măsură reușește rămâne de văzut. În documentul oficial al Bisericii Ortodoxe Ruse, numit „Fundamentele concepției sociale a Bisericii Ortodoxe Ruse”, adoptat de către Sinodul episcopal jubiliar al Bisericii Ortodoxe Ruse, din 13-16 august 2000, în capitolul VII „Proprietatea”, citim: „În poziția ei față de proprietate, Biserica Ortodoxă nu ignora nevoile materiale, dar nici tendința extremă opusă: năzuința oamenilor spre dobândirea de bunuri materiale ca țel și valoare supremă a existenței... Sfânta Scriptură nu blamează bogăția ca atare... Totuși, renunțarea la proprietatea privată în comunitatea apostolică inițială (FA 4, 3, 2,) și mai târziu în mănăstirile cu viață de obște a avut un caracter exclusiv, voluntar și a fost legată de o opțiune spirituală personală” (Gândirea socială a bisericii. Fundamente, documente, analize, perspective. Sibiu, DEISIS, 2002, P.216-218).

În continuare încercăm să elucidăm această problemă, apelând la Noul Testament al Sfintei Scripturi. În Noul Testament, problema banilor, a avuției nu este una din cele secundare. Dimpotrivă, se acordă o atenție deosebită atât din partea lui Iisus Hristos însuși, cât și a sfinților apostoli. Apariția Evangheliei a reprezentat o cotitură radicală în viziunea anticilor referitoare atât la bani, cât și la economie. Învățăturile religioase creștine, modul de viață al primelor comunități creștine schimbă fundamental modul de a judeca despre bani, bogăție, avere. Esența acestui nou mod de gândire, care determină întreaga concepție religioasă creștină, rezidă în condamnarea banilor, agonisirii bogățiilor materiale și financiare. În Noul Testament, putem întâlni mai multe pasaje, care exprimă neîncrederea radicală, chiar ostilă, față de bani: Iisus a expulzat negustorii și schimbătorii de monede din Templu, care aveau teșgele de schimb pentru a intermedia a convertirea diverselor monede utilizate de pelerini. În mai multe rânduri, el a blestemat pe bogați și a binecuvântat săracii.

În general, viziunea teologică creștină reiese din Apocalipsa lui Ioan, care este o învățătură spirituală bazată pe divizarea lumii în două părți – lumea de aici, de pe pământ și lumea de apoi. Lumea în care trăiesc muritorii comportă un caracter provizoriu, efemer și incert. Dar, în lumea de apoi, lucrurile se schimbă – săracii o duc bine, bogații foarte rău și nimic nu poate fi schimbat (Matei 6:19,20).

Această situație este descrisă și în Evanghelia după Luca: „Era un om bogat, care se îmbrăca în porfira și în subțire; și în fiecare zi ducea o viață plină de veselie și strălucire. La ușă, zăcea un sărac, numit Lazăr, plin de bube. Și dorea mult să se sature cu fărâmiturile, care cădeau de la masa bogatului; până și câinii veneau și-i lingeau bubele. Cu vremea săracul a murit și a fost dus de îngeri în sânul lui Avraam. A murit și bogatul, și l-au îngropat. Pe când era el în locuința morților, în chinuri și-a ridicat ochii în sus, a văzut de departe pe Avraam și pe

Lazăr în sânul lui și a strigat: „Părinte Avraame, fie-ți milă de mine și trimite pe Lazăr să-și moaie vârful degetului în apă și să-mi răcorească limba, căci grozav sunt chinuit de văpaia aceasta”. „Fiule, i-a răspuns Avraam, adu-ți aminte că, în viața ta, tu ți-ai luat lucrurile bune, și Lazăr și-a luat pe cele rele, acum aici, el este mângăiat, iar tu ești chinuit. Pe lângă toate acestea, între noi și între voi este o prăpastie mare, așa că cei ce ar vrea să treacă de aici la voi, sau de acolo la noi, să nu poată” (Lazăr: 16; 19-26). Bani care generează prosperitatea terestră încă nu asigură o existență similară în lumea de apoi. Oricare ar fi puterea banilor ca mijloc de schimb, dar ei, totuși, nu sunt atotputernici. Sau iată cum este descrisă aceeași situație în „Epistola sobornicească a lui Iacov”: „Ascultați, acum, voi care ziceți: „Astăzi sau mâine ne vom duce în cutare cetate, vom sta acolo un an, vom face negustorie, și vom câștiga”, și nu știți ce vă aduce ziua de mâine. Nu sunteți decât un abur, care se arată puțințel, și apoi piere... Ei bine! Ascultați, acum, voi, bogaților; plângeți și tânguiți-vă, din pricina nenorocirilor, care au să vină peste voi. Bogățiile voastre au putrezit și hainele voastre sunt roase de molii. Aurul și argintul vostru au ruginit; și rugina lor va fi o dovadă împotriva voastră; ca focul are să vă mănânce carnea! V-ați strâns comori în zilele din urmă? Iată că plata lucrătorilor, care v-au secerat câmpiile și pe care le-ați oprit-o, prin înșelăciune, strigă! Și strigătele secerătorilor au ajuns la urechile Domnului oștirilor” (Iacov: 4;13-14;5:1-4).

Într-un fel, aici este fixată ideea inconsistenței lumii actuale, bazate pe niște valori nonautentice, temporare, care vor fi depășite în lumea viitoare, deoarece ea reprezintă o realizare absolut diferită și întru totul o independență de lumea reală, empirică în care activează omul viu. Versetul dat este foarte semnificativ prin faptul că este accentuat nu atât faptul acumulării avuției, cât mijloacele acestei acumulări („prin înșelăciune”). Totodată, avuția, banii, aurul și argintul nu vor valora nimic, atunci când va veni ceasul răsplatei cosmice, fiindcă ei nu asigură posibilitatea schimbului unei realități pe alta.

Așadar, lumea de apoi este cu totul alta decât cea terestră, reală. Ea este lipsită de fenomenul banului, de influența puterii lui, de participarea lui la reglementarea relațiilor dintre oameni, cum se întâmplă în lumea terestră. Cu atât mai mult că, conform învățaturii Noului Testament, luxul acestei lumi poate fi ruinat într-o clipă.

În acest context, se înscrie și povestirea despre moartea lui Anania și a Safirei, care sunt pedepsiți de către Dumnezeu la moarte pentru faptul că, vânzându-și moșia, au oprit o parte din preț pentru sine, apoi „au adus cealaltă și au pus-o la picioarele apostolilor” („Faptele apostolilor” 5, 1-11). Dumnezeu îi pedepsește cu moartea pentru că au ascuns o parte din bani nu din motive morale (pentru ascundere), ci pentru că nu credeau în posibilitatea lumii de apoi, care asigură o altă viață, decât cea pământească. Se cere să se recunoască faptul că, aici, este pus începutul unei noi modalități de gândire: de a începe pe pământ

practicarea noului mod de viață, care reiese din învățătura lui Hristos. Pentru a depăși starea dominației lucrurilor materiale (și a psihologiei respective), trebuie, deja, pe pământ să aibă loc dezicerea de aceste realități: bani, comerț, acumulare de avuție. Pentru aceasta, se cere renunțarea benevolă la aceste bunuri obținute prin mijloace îndoielnice, și să se folosească doar de cele obținute prin muncă personală, după cum scrie Sf. Pavel în „Epistola a doua către Tesaloniceni”: „Cine nu vrea să lucreze, nici să nu mănânce”(3:10).

În Noul Testament, există câteva parabole expresive sub aspectul enunțat de noi: Dilema lui Cezar, Obolul văduvei, Parabola talanților. Parabola birului sau dilema lui Cezar este binecunoscută, deoarece ea a fost folosită de către teologi în cele mai multe aspecte, îndeosebi politice. La prima vedere, într-adevăr, ea poartă și caracter politic. Ea constă în faptul că viclenii de farisei pun lui Iisus întrebarea dacă ei trebuie ori nu să plătească birul (tributul) romane: „Atunci fariseii s-au dus și s-au sfătuit cum să-l prindă pe Iisus cu vorba. Au trimis la El pe ucenicii lor împreună cu irodienii, care i-au zis: „Învățătorule, știm că ești adevărat, fără să-ți pese de nimeni, pentru că nu cauți la fața oamenilor. Spune-ne, dar, ce crezi? Se cade să plătim bir Cezarului sau nu?” Iisus, care le cunoștea vicleșugul, a răspuns: „Pentru că mă ispițiți, fărnacilor, arătați-mi banul birului”. Și ei i-au adus un ban. El i-a întrebat: „Chipul acesta și slovele scrise pe el, ale cui sunt?”, „Ale Cezarului”, i-au răspuns ei. Atunci, El le-a zis: „Dați, dar, Cezarului ce este al Cezarului, și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu”(Matei 22:15-21). Fariseii puneau întrebarea astfel, deoarece răspunsul așteptat avea o semnificație și o importanță deosebită pentru iudeii care nu vroiau să se supună împăratului roman. Această dilemă presupune: 1) Dacă Iisus răspundea că trebuie să plătească, atunci ei vor fi suspectați de colaborare cu romanii; 2) Dacă el răspundea că nu trebuie să plătească tributul, atunci refuzul de a plăti poate fi considerat ca o răzvrătire împotriva ordinii politice existente.

Situația dată se referă doar la o monedă. Dar această situație reflectă o stare mult mai complicată decât s-ar părea la prima vedere, căci, pentru iudei, era revoltător să achite birul prin moneda romană, care le era străină lor, străină religiei iudeilor și care nu-și puteau permite recunoașterea puterii romanilor asupra lor, asupra religiei. Iudeilor le era rușine să plătească tribut romanilor, iar moneda păgână avea și semnificație religioasă, la care fariseii erau sensibili. „Talmudul de Ierusalim menționează cazul unui om evlavios, care toată viața nu s-a uitat niciodată la monedă, pentru a nu pune ochii pe figura împăratului” (Bourgeois D. Apocalypse financière, import à César et obole de la neeuvée; la signification de l' argent dans la traduction chretien. En: „ Étiquette financière. Actes du colloque d' Aix-en-Provence 1er et 2 juillet 1999”. Aix – en- Provence. 2000, p.110). Monedele au atras atenția mai multor oameni vigilenți, pentru că ele purtau imaginea nu numai a unui singur om, dar a împăratului care pretindea la divinitate.

Răspunsul lui Iisus mai degrabă semnifică o atitudine de dispreț din partea sa – ca și cum el zicea că plata dării respective nu are nici o importanță față de venirea sfârșitului timpului (Ibidem, p. 111). Astfel, o altă parabolă semnificativă o constituie Obolul văduvei. „, Iisus și-a ridicat ochii și a văzut niște bogați, care își aruncau darurile în vistierie. A văzut și o văduvă săracă, aruncând acolo doi bănuți. Și a zis: „Adevărat vă spun că această văduvă săracă a aruncat mai mult decât toți ceilalți. Căci toți aceștia au aruncat la daruri din prisosul lor, dar ea aruncat din sărăcia ei, tot ce avea ca să trăiască” (Luca 21:1-4).

Anume, în acest text, găsim o atitudine etică creștină asupra problemei banilor, căci săraca, din ceea ce nu a avut sau din puținul pe care l-a avut, a putut să-și permită să dea acei doi bănuți, care pentru ea, care era săracă, valorau ceva, aveau o anumită valoare, dar care, în contextul dat, semnificau o valoare mai presus de toate, căci ea, benevol și conștient, pentru mântuirea sa, a depus acești bani.

Cel mai important aspect este „dimensiunea de libertate și de inițiativă în dăruire: Iisus salută, generozitatea văduvei sărace. Dacă toată viața este înțeleasă ca împlinirea unei relații cu Dumnezeu, anume, în această inimă a libertății umane, capătă sens activitatea economică și financiară. Acolo unde economicul putea fi înfățișat sub aspectul satisfacției biologice a naturii omenești corporale sau al satisfacției unei dorințe de putere a unei naturi omenești politice, realitatea economică apare într-un context mai larg și mai vast, în contextul unei libertăți care, înaintea lui Dumnezeu, face față viitorului său. În acest caz, fragilitatea condiției de exercițiu a acestei libertăți implică riscuri și aceasta este, anume, ceea ce societatea medievală va înțelege când va începe să se întrebe referitor la economic. De altfel, o parabolă cât se poate de financiară nu inaugurasese acest nou mod de înfățișare a economicului: parabola talanților (Matei 25, 14-30) nu este, după cum a fost comentată foarte des, justificare a friicii de Dumnezeu și judecății lui: a gândi aceasta înseamnă a reacționa ca un rău servitor, căruia stăpânul îi reproșează că nu și-a plasat talanții la bancă. Dimpotrivă, se întâmplă cu parabola riscului: la fel cum Dumnezeu a riscat aventura creației, nu există un răspuns mai înalt din partea omului decât de a se expune riscului cu încrederea aventurii divino-umane a mântuirii sale” (Bourgeois D. Apocalipse financiare, import à César et obole de la neeuvée; la signification de l' argent dans la traduction chretien. En: „, Étiquette financière. Actes du colloque d' Aix-en-Provence 1er et 2 juillet 1999”. Aix-en-Provence. 2000, p.118.).

Parabola talanților (Matei 25: 14-30-) -Stăpânul a chemat robii săi și le-a încredințat averea sa. Unuia i-a dat cinci talanți, altuia doi, și altuia unu. Primii doi au băgat banii în negoț și au câștigat dublu în urma operației date. Al treilea a făcut o groapă în pământ și a ascuns acolo banii stăpânului. După mult timp, stăpânul robilor s-a întors și le-a cerut socoteala. Primul și al doilea rob au spus

că au câștigat, în baza banilor lăsați, respectiv cinci și doi talanți adică dublu, pentru care fapt au fost lăudați de stăpân. Al treilea zice că i-a fost teamă și doar a ascuns banul în pământ și acum îl întoarce înapoi. La care stăpânul numindu-l rob viclean și leneș, îl dojenește: „Prin urmare, se cădea ca tu să-mi fi dat banii la zarafi. La venirea mea, eu mi-aș fi luat înapoi cu dobândă ce este al meu! Luați-i, dar, talantul și dați-l celui ce are zece talanți. Pentru că celui ce are i se va da și va avea de prisos, dar de la cel ce nu are se va lua și ce are! Iar pe robul acela netrebnic aruncați-l în întunericul de afară: acolo va fi plânsul și scrâșnirea dinților” (Matei 25; 14-30).

Adică, aici s-ar părea pusă problema riscului. Reacția la lipsa inițiativei este atât de dură, încât el este aruncat din împărăția cerului. Mai sus, chiar este, că i se va lua și ce are, întrucât nu a obținut dobânda. Deci, de aici, se trage concluzia că banii au funcția de a fi puși în circulație cu scopul de a obține cu orice preț dobânda și că comerțul, obținerea dobânzii sunt înalt apreciate de Dumnezeu, adică a activității, chiar dacă ea este însoțită de risc. Riscul, oricât ar fi de mare, se cere de a-l înfăptui. Aceste activități sunt înalt apreciate.

Astfel, pornind de la Noul Testament, interpretarea banilor, în perioada istorică creștină a suportat mai multe modificări:

- Banii favorizează prosperitatea terestră, dar nu și pe cea de apoi. Banii nu sunt atotputernici;
- Realitatea de astăzi este opusă Noului Testament – astăzi, se încearcă de a uni creștinismul ortodox cu teoria economică și cu politica comunist-liberală. Iar aceasta nu înseamnă altceva decât a sluji atât lui Dumnezeu, cât și mammei (bogăției, banilor).
- O trăsătură a teoriei economice de azi constă nu atât în a explica realitatea existentă, cât a justifica bazele ei și, în primul rând, proprietatea privată și tendința de îmbogățire ca o expresie naturală a esenței umane.
- Despre discordanța dintre ideologia religioasă și realitatea economică istorică obiectivă, despre faptul că influența religiei asupra conștiinței economice a omului este slabă denotă faptul că omenirea, totuși, s-a dezvoltat nu spre calea presupusă, propusă de Sfânta Scriptură – spre proprietatea comună, ci spre proprietatea privată, unde domină Dumnezeul mammei – banii. Și rezultă că toți cei care susțin proprietatea privată intră în contradicție cu idealurile etice ale creștinismului, dar se consideră creștini.

Bibliografie:

1. Biblia.
2. Gândirea socială a bisericii. Fundamente, documente, analize, perspective. Sibiu, DEISIS, 2002.
3. Bourgeois D. **Apocalypse financière, import à César et obole de la neeuvée; la signification de l' argent dans la traduction chretien.**

En: „Étique financière. Actes du colloque d' Aix-en-Provence 1er et 2
juillet 1999”. Aix-en-Provence. 2000.

E. B. DE CONDILLAC ȘI SENSUALISMUL LUI J. LOCKE

Ștefan Lupan,
doctor, conferențiar, ASEM

Teoria cunoașterii a lui J. Locke este cunoscută în istoria filosofiei ca exprimare clasică a sensualismului. Însă alături de teza, care neagă orice cunoștințe de până la experiență, filosoful englez postulează două izvoare, care ne furnizează materiale pentru cunoaștere: unul din exterior, care provoacă apariția senzațiilor și percepțiilor, adică experiența din exterior, și reflexia, experiența interioară, observațiile asupra conștiinței. Locke afirma, că reflexia este în stare, relativ independent de datele senzoriale să formeze idei (de existență, timp), materialul cărora se conține complet în experiența interioară, în reflexie, deși sensualismul consecvent, teoria gnoseologică materialistă recunoaște, că toate procesele din conștiință sînt determinate de evenimentele exterioare, care contactează cu organele noastre de simț.

E. Condillac a publicat patru lucrări solide timp de nouă ani: „Eseu despre proveniența cunoștințelor umane”(1746), „Tratat despre sisteme” (1749), „Tratat despre senzații” (1754) și „Tratat despre animale”(1755). În primul tratat filosoful francez este mai aproape de concepția lui Locke, iar mai târziu, în „Tratat despre senzații”, Condillac critică poziția proprie și a lui Locke pentru inconsecvența comisă în tratarea sensualismului și empirismului. Există un singur izvor al cunoașterii – senzațiile , iar judecata, reflexia, dorințele sînt metamorfoze ale senzației și în genere, a conștiinței, și este contra părerilor, că senzațiile și capacitatea de a gândi întotdeauna au fost așa cum le-am apucat noi. Se cere de cercetat fiecare organ de simț și cum se deprinde omul să le folosească de el, cum se învață să capete senzații și să-și formeze deprinderi.

Omul de la naștere nu posedă capacitate de a simți, nu are experiență, iar filosofii trec cu vederea această etapă de formare a experienței, necesare pentru a sesiza, considerând că senzațiile sînt deja înainte de orice experiență. Condillac formulează ideea, că formarea și dezvoltarea individului depind de circumstanțele exterioare și de educație, chiar și deprinderea de a elabora idei, de a percepe datele senzațiilor etc. Prima senzație, când conștiința este încă goală de orice conținut, dă naștere la capacitatea de simți plăcere sau suferință și de a fi sub impresia unei senzații. Dorințe, sau alte porniri ale sufletului încă nu sînt, deoarece pentru acestea se cere, ca ființa simțitoare să aibă consecutiv senzații de plăcere și neplăcere, apoi după încetarea influenței obiectelor, ce provoacă aceste senzații, memoria să păstreze ceva din această stare a conștiinței. Omul capătă deprindere cu ajutorul memoriei să se deplaseze din starea actuală în